

Prof. dr nauk historycznych (dr hab.) Andrij Kharuk

Lwów, 2021-11-19.

Narodowa Akademia Wojsk Lądowych

imienia hetmana Petra Sagajdacznego

Wydział Nauk Humanistycznych

RECENZJA

osiągnięć doktora Pawła Korzeniowskiego ubiegającego się o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w dyscyplinie historia oraz rozprawy habilitacyjnej pt.

Gallipoli. Działania wojsk Ententy na półwyspie Gallipoli w 1915 roku

Oświadczam że między mną a ubiegającym się o nadanie stopnia doktora habilitowanego Pawłem Korzeniowskim nie zachodzi konflikt interesów, czyli nie występują bezpośrednie relacje osobiste (pokrewieństwo, związki prawne, konflikt) nie mają ponadto miejsca relacje zależności zawodowej lub służbowej, nie była prowadzona współpraca naukowa.

Ocena osiągnięcia naukowego wskazanego jako podstawa starań o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego.

Doktor Paweł Korzeniowski jest absolwentem studiów historycznych w Uniwersytecie Rzeszowskim, gdzie w roku 2006 uzyskał tytuł zawodowy magistra historii. W 2010 roku Habilitant obronił rozprawę doktorską na Wydziale Socjologiczno-Historycznym Uniwersytetu Rzeszowskiego zatytułowaną „Polska Sztuka Wojenna na przykładzie regulaminów broni i wojsk w latach 1921-1939”. Od 2010 roku Paweł Korzeniowski jest adiunktem w Instytucie Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Wskazany przez Habilitanta osiągnięciem naukowym wynikającym z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule

naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki jest publikacja pt „Gallipoli. Działania wojsk Ententy na półwyspie Gallipoli w 1915 roku” (Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 2021, ss. 658). Tytuł pracy najlepiej oddaje jej treść. Habilitant dokonał kompleksowej analizy problemu mało znanego w polskiej historiografii, a jednocześnie niezwykle interesującego pod względem integralnego odtworzenia wydarzeń Wielkiej Wojny i zrozumienia logiki ich rozwoju.

Opracowanie liczy 658 stron, składa się ze wstępu, trzech podzielonych na rozdziały i podrozdziały części, zakończenia, bibliografii, wykazu skrótów, spisu tabel, schematów i map, słowniczka nazw geograficznych, aneksów (Ordre de Bataille wojsk Ententy) oraz ilustrowanej wkładki zawierającej kilkadziesiąt fotografii.

Merytoryczna część opracowania oparta została na układzie chronologicznym. Podział treści na trzy części jest całkowicie uzasadniony. W pierwszej części Autor w szerokim zarysie przedstawia wydarzenia we wschodniej części Morza Śródziemnego poprzedzające desant w Gallipoli – od przystąpienia Imperium Osmańskiego do wojny, skończywszy na bezpośrednim przygotowaniu operacji desantowej. Kolejne dwie części poświęcone są działaniom wojennym na Półwyspie Gallipoli, a logiczną granicą między nimi jest zmiana strategii dowodzenia siłami Ententy w czerwcu 1915 roku. Opis działań bojowych, na początku dość szczegółowy, z czasem staje się bardziej ogólny. Habilitant tłumaczy to dwoma przyczynami. Po pierwsze, „lądownie oraz pierwsze walki stanowią kluczowy punkt całej kampanii” (s. 30). Takie podejście naszym zdaniem można uznać za uzasadnione. Po drugie, w początkowej fazie walk obie strony zaangażowały stosunkowo niewielkie siły. Pozwoliło to opisać walki schodząc do poziomu batalionu. Przybycie na półwysep kolejnych, coraz liczniejszych posiłków, angażowanie coraz większych sił czyniło niemożliwym utrzymanie tego poziomu narracji.

Praca jest napisana z sojuszniczej, a dokładniej – brytyjskiej perspektywy. Możemy uznać takie podejście za uzasadnione, bo to właśnie w Londynie podjęto

decyzję o rozpoczęciu operacji, i prowadzona była ona głównie przez siły Imperium Brytyjskiego.

Przystępując do pracy Habilitant postawił przed sobą bardzo ambitne zadanie – znaleźć odpowiedzi na trzy ważne pytania, które wciąż nie mają jednoznacznej interpretacji wśród historyków: 1) dlaczego wogóle doszło do inwazji na półwysep Gallipoli, pomimo że w trakcie planowania operacji dardanelskiej z góry wykluczono taką ewentualność? 2) gdy już doszło do lądowania, w jaki sposób i jakimi środkami próbowano rozstrzygnąć kampanię? 3) jakie czynniki zdecydowały o takim a nie innym finale?

Poszukując odpowiedzi na pytania, Habilitant sięgnął do analizy historycznej, analizy treści dokumentów, krytycznego przeglądu literatury dotyczącej przedmiotu badań. Szeroka baza archiwalna badań przyczyniła się do słuszności formułowanych wniosków.

Operacja gallipolijska miała duże znaczenie polityczne, ale nie będziemy się na tym skupiać. Naszym zdaniem znacznie ciekawsze jest jej znaczenie dla sztuki wojennej – stała się pierwszą we współczesnej historii militarnej operacją inwazyjną na bronione wybrzeże. Takiego rodzaju operację są niezwykle trudne – w czym mogli się przekonać dowódcy Drugiej Wojny Światowej. Ale oni mogli się oprzeć na doświadczeniach z Wielkiej Wojny. Organizatorzy lądowania w Gallipoli nie mieli takiego doświadczenia. Dlatego szczególnie ważne dla zrozumienia przyczyn takiego, a nie innego wyniku operacji jest szczegółowa analiza jej przygotowania. Autor w swojej pracy przywiązuje dużą wagę do tych aspektów, pokazując przed jakimi dylematami i problemami stali brytyjscy planiści. Należyta uwagę poświęcono również przygotowaniom osmańskim do odparcia lądowania.

Naszym zdaniem najważniejszą częścią opracowania, jego kwintesencją jest część druga, poświęcona samej operacji lądowania. Pierwszy z trzech rozdziałów z których składa się ta część opowiada o wydarzeniach z jednego dnia – 25 kwietnia 1915 r., kiedy wojskom alianckim udało się wielkim kosztem zająć przyczółki na półwyspie.

Choć Autor przygląda się całej operacji z perspektywy brytyjskiej, w tej części udaje mu się zwrócić uwagę na jeden ważny aspekt, tradycyjnie pomijany przez brytyjską historiografię, a mianowicie umiejętne dowodzenie ze strony osmańskiej. To, w połączeniu z wielkim oddaniem i determinacją żołnierzy i dowódców osmańskich, doprowadziło do znacznych strat wśród wojsk Ententy.

Ciekawy jest również drugi rozdział drugiej części, w której udało się dynamicznie pokazać starania obu stron w pierwszych tygodniach kampanii, aby jak najszybciej osiągnąć pożądany wynik. Kiedy do tego nie doszło, walki weszły w fazę pozycyjną tak dobrze znaną z Frontu Zachodniego. W rozdziale trzecim Autor dobrze odwzorowuje specyfikę wojny pozycyjnej na drugorzędym teatrze działań, do którego nie trafiali ani najlepsi żołnierze, ani najlepsza broń.

W części trzeciej Autor szczegółowo analizuje dalszy bieg wydarzeń na Półwyspie Gallipoli, analizując w szczególności czynniki, które wpłynęły na wybór przez brytyjskie dowództwo tej, a nie innej opcji działań. Zbadano próbę osiągnięcia przełomu w kampanii przez zdecydowaną ofensywę w sierpniu 1915 r. oraz przyczyny niepowodzenia tej ofensywy. Szczegółowo pokazano niespójność między szeroko zakrojonymi celami ofensywy a przydzielonymi do niej skromnymi siłami (choć znacznie wzmocnionymi w porównaniu z początkowym etapem operacji gallipolijskiej). Oddzielny rozdział poświęcony jest ewakuacji wojsk Ententy. Musimy zgodzić się ze stwierdzeniem autora, że akurat ta część operacji okazała się najlepiej zaplanowana i najlepiej przeprowadzona.

W zakończeniu Habilitant odpowiada na postawione we wstępie pytania badawcze. Jako przyczynę klęski aliantów podaje kilka nakładających się czynników. Zbyt optymistyczne założenia planistów dotyczące bezpośrednio samej operacji oraz jej zabezpieczenia logistycznego, zdaniem Autora są zakorzenione w mechanizmie podjęcia decyzji, dotyczących operacji. Mianowicie – podejmowane one były wyłącznie w przywództwie politycznym państwa (choć nie była to prywatna inicjatywa Churchilla, jak często się to interpretuje), z pominięciem Imperialnego Sztabu Generalnego. Autor interpretuje to jako przejaw anachronicznego i nieefektywnego systemu rządzenia państwem. Moim

zdaniem taka ocena jest zbyt kategoryczna. Mechanizm rządzenia Imperium Brytyjskim w okresie Wielkiej Wojny funkcjonował na ogół dobrze, a proces podejmowania decyzji w sprawie operacji dardanelskiej był jednak wyjątkiem, a nie normą.

Reasumując analizę osiągnięcia naukowego przedstawionego jako podstawę starań o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego musimy go pozytywnie ocenić. Stanowi ono znaczący wkład do historiografii, będąc całościową i kompleksową analizą dużej operacji wojskowej – lądowania oraz następnych walk na półwyspie Gallipoli, w pełni moim zdaniem spełniającym wymogi stawiane rozprawom habilitacyjnym.

Ocena pozostałego dorobku naukowego

Dorobek naukowy Habilitanta koncentruje się głównie na problematyce brytyjskiej historii wojskowej XX wieku. Monografia *Falklandy 1982* w całości poświęcona jest udziałowi brytyjskich sił zbrojnych w wojnie z Argentyną. Ona, zarówno jak i artykuły, poświęcone udziałowi w wojnie o Falklandy brytyjskich jednostek lotniczych i lądowych, tworzy całościowy obraz tej wojny, pokazany jednak z perspektywy brytyjskiej. Bardzo silne wątki brytyjskie obecne są również w dwóch innych monografiach – *Wojska pancerne i ich rola w pierwszym okresie II wojny światowej* oraz *Flandria 1940* (choć ta ostatnia nie jest stricte naukowa, ale popularno-naukowa). Bardzo ważnym elementem uzupełniającym główne osiągnięcie naukowe Habilitanta jest monografia pt. „*Nieśmiertelna dywizja*” na Gallipoli. Walki 29. dywizji piechoty na półwyspie Gallipoli w 1915 roku. Monografia ta jest szczególnie ważna ze względu na dokładne badanie działań bojowych na poziomie związku taktycznego – w odróżnieniu od głównego osiągnięcia naukowego, w którym Habilitant siłą rzeczy skupia się głównie na poziomie operacyjnym i strategicznym.

Kwestie dotyczące różnych aspektów operacji gallipolijskiej Habilitant porusza w szeregu odrębnych artykułów. Szczególna uwaga poświęcona

planowaniu, przygotowaniu i dowodzeniu operacji zarówno ze strony brytyjskiej jak i tureckiej. Ciekawymi są dwa opracowania poświęcone udziałowi lotnictwa w operacji gallipolijskiej – temat ten jest bardzo mało znany i często pozostaje poza uwagą historyków. Chociaż udział lotnictwa w operacji był nader skromny, jednak artykuły Habilitanta pozwalają ocenić znaczenie działań lotniczych w tej kampanii. Podczas osobistego zwiedzania pola bitwy na półwyspie Gallipoli Habilitant zbadał, między innymi, kwestię utrwalania pamięci żołnierzy poległych podczas operacji i na podstawie tego opublikował obszerny artykuł.

Zainteresowania naukowe Habilitanta nie ograniczają się tylko do brytyjskiej historii wojskowej. Bardzo dużo miejsca w dorobku naukowy zajmują opracowania dotyczące polskiej historii militarnej. Wśród nich dominują opracowania poświęcone okresowi międzywojennemu oraz wojnie obronnej 1939 r. Musze tu wspomnieć obszerną monografię *Polska sztuka wojenna na przykładzie regulaminów walki Wojska Polskiego 1921-1939* oraz szereg mniejszych artykułów w czasopismach naukowych i opracowaniach zbiorowych. Autor skrupulatnie bada regulaminy jako zasadnicze dokumenty wojska, które odzwierciedlają poziom rozwoju myśli wojennej oraz poglądy kierownictwa wojskowo-politycznego II RP na charakter przyszłej wojny. Badanie tej kwestii moim zdaniem jest bardzo ważne dla rozumienia sposobu postępowania polskich dowódców we wrześniu 1939 r.

Istotne są również opracowania Autora (we współautorstwie z A. Olejko) dotyczące dziejów garnizonu rzeszowskiego w latach 1944-2016. Umieszczone w wielotomowej pracy zbiorowej poświęconej historii miasta Rzeszów, odkrywają one bardzo ważny aspekt tej właśnie historii, częścią której było funkcjonowanie instytucji militarnych.

Innym ważnym obszarem zainteresowań naukowych Habilitanta są problemy metodyki nauczania i popularyzacji historii wojskowości w różnych jej aspektach, w tym jako element turystyki historycznej. Zaczynając od odpowiedzi na podstawowe pytanie – jak zainteresować studentów historią wojskowości? (w artykule z 2011 r.) – Autor porusza problem wykorzystania grup

rekonstrukcyjnych w turystyce historycznej (artykuł z 2019 r.). Logicznym wnioskiem z tych badań jest monografia *Wykorzystanie pól bitew w turystyce i promocji lokalnej* (2020; we współautorstwie z P. Derfińák).

Uwzględniając posiadane wykształcenie w dziedzinie politologii (oprócz historii) Habilitant również zajmuje się badaniami problematyki bezpieczeństwa narodowego – chociaż w mniejszym zakresie. Jego opracowania w tym zakresie dotyczą potencjału obronnego i reform wojskowych w państwach sąsiadujących z Polską oraz kwestii obrony terytorialnej. Oba te tematy są bardzo ważne ze względu na aktualną sytuację na wschodzie Europy.

Reasumując, pozostały dorobek naukowy Habilitanta ocenić należy pozytywnie. Składa się na niego 9 monografii (w tym 2 we współautorstwie), 9 współredakcji monografii zbiorowych, 9 artykułów w czasopismach naukowych oraz 28 rozdziałów w monografiach wieloautorских. Dorobek ten jest dość obszerny w wymiarze ilościowym i parametryzacyjnym (choć brakuje w nim opublikowanych recenzji prac naukowych), urozmaicony tematycznie i wartościowy merytorycznie. Dowodzi on dużych umiejętności warsztatowych, jak też zdolności do podejmowania badań i rozwiązywania złożonych problemów badawczych w zakresie nauk historycznych, przede wszystkim – historii wojskowości.

Ocena aktywności dydaktycznej, organizacyjnej i popularyzatorskiej

Dr Paweł Korzeniowski jest doświadczonym wykładowcą akademickim, od ponad dziesięciu lat pracuje w charakterze wykładowcy na Uniwersytecie Rzeszowskim, prowadząc zajęcia dydaktyczne na studiach I i II stopnia na kierunkach Historia, Kulturoznawstwo oraz Turystyka Historyczna i Kulturowa. Jest on promotorem ponad 50 prac licencjatskich oraz recenzentem podobnej liczby prac licencjatskich oraz magisterskich. Od 2010 r. jest opiekunem naukowym Studenckiego Koła Historyków UR, zaś od 2016 r. koordynatorem programu wymiany studentów MOST.

Habilitant głęboko się angażuje w działalność organizacyjną na Uniwersytecie. Od 2013 r. pełni funkcję wicedyrektora Instytutu Historii, pełnił również szereg innych funkcji administracyjnych.

Dr Paweł Korzeniowski współpracował w komitetach organizacyjnych 10 krajowych i międzynarodowych konferencji naukowych. Na szczególne wyróżnienie zasługuje udział w organizacji konferencji *Człowiek i technika na polach bitew wojn światowych* (2015, 2017, 2019), organizowanych wspólnie z Narodową Akademią Wojsk Lądowych imienia hetmana Petra Sagajdacznoego we Lwowie. Konferencje te powstały jako ważna platforma dla dialogu historyków wojskowości z Polski i Ukrainy. Oprócz tego w ramach współpracy międzynarodowej Habilitant dwukrotnie odbył staże naukowe na Uniwersytecie Gaziosmanpasa w ramach programu ERASMUS+. Również Habilitant uczestniczył we wspólnym projekcie *Szlaki turystyczne pogranicza słowacko-polskiego jako narzędzie edukacji zawodowej dla utrzymania młodych ludzi w regionie*, zrealizowanym w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Interreg V-A Polska-Słowacja 2014-2020.

Ważnymi dla Habilitanta są również działania na rzecz popularyzacji wiedzy historycznej. Od 2015 roku uczestniczy w pracach komisji rejonowych oraz wojewódzkich Ogólnopolskiej olimpiady przedmiotowej *Losy żołnierza oraz dzieje oręża polskiego 1772-1945*.

Aktywność dydaktyczna, organizacyjna i popularyzatorska Habilitanta jest wszechstronna i zasługuje pozytywnej oceny.

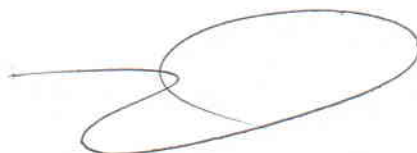
Konkluzja

Na podstawie oceny osiągnięć naukowo-badawczych Habilitanta stwierdzam, że publikacje jego autorstwa, ze szczególnym uwzględnieniem monografii *Gallipoli. Działania wojsk Ententy na półwyspie Gallipoli w 1915 roku* wnoszą istotny wkład do rozwoju wiedzy w dyscyplinie historia. Wraz z dorobkiem dydaktycznym, organizacyjnym i popularyzatorskim spełniają one w stopniu

wystarczającym wymagania określone aplikującemu do stopnia doktora habilitowanego.

W oparciu o analizę dotychczasowych osiągnięć Kandydata rekomenduję pozytywnie jego starania o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dyscyplinie historia.

A handwritten signature in black ink, consisting of a series of loops and a long horizontal stroke extending to the left.